

Wippelgem

De speeltuin en het ei

1 april 2013

Het is Vreemd. Of misschien juist niet... Het moet met het ouder worden te maken hebben. Geregeld overkomt het me dat herinneringen uit een soms ver persoonlijk verleden plotseling weer aan de oppervlakte komen. Als een duiveltje uit een doosje. Veel is daar niet voor nodig. De losse associatie met één of andere zintuiglijke waarneming volstaat om het proces op gang te brengen. Soms, niet zelden, zijn het herinneringen aan nogal gênante gebeurtenissen. Ach, niets bijzonders, bagatellen meestal. Maar die er toch voor zorgden dat ik mezelf op een bepaald moment heel effectief voor joker heb gezet. Zaken waarover, dacht ik, minstens een halve meter vergeetzand was geschoffeld. En toch, poef, opeens is het er weer. Vreemd! Of niet?

Zo werd ik bij het rondstappen in Wippelgem overvallen door een... oorworm. Je weet allicht wel wat ik bedoel: het soort rotdeuntje dat de hele dag in je hoofd blijft doorzeuren zonder dat je daar wat kan tegen doen. Hier was het verband redelijk duidelijk want wat ik opeens weer in mijn hoofd had na zowat zestig jaar, was het kinderliedje „En dan gaan we naar de speeltuin“. Ik kon nog zo de intro horen met een orgel dat meer lucht dan muziek voortbracht en een meisjesstemmetje dat het volgende refrein zong:

*En dan gaan we naar de speeltuin
En we wippen en we draaien en we schommelen zo fijn
Tot we mis'lijk van het draaien en de limonade zijn
Heel de dag is het dan feest tot we'r uitzien als een beest
Nu wij heerlijk in de speeltuin zijn geweest.*

Ik moet dat deuntje ettelijke keren gehoord hebben op onze eerste radio thuis. Een flinke kast van gepolitoerd hout met een geheimzinnig oog dat open en dicht ging wanneer je aan de knop voor de „posten“ draaide. Met een verlichte schaal vol vreemde namen. In een tijd dat „wippen“ enkel een onschuldige betekenis had.

In dit geval was het inderdaad wel dat bijna-wippen in de naam van het dorp dat de trigger was voor deze ongevraagde akoestische belevenis. Natuurlijk heeft de naam Wippelgem absoluut niets te maken met wat wij zo graag deden. Destijds in de speeltuin!

Het hele eiereten

Enkele jaren geleden zat men bij de Vlaamse Overheid met een ei. Dat wilden ze kwijt en toen dat gebeurd was, zat Wippelgem met dat Ei. Zo kende ik het dorp reeds. Van zijn Ovaal. Of zijn Ei, zoals het dus ook wel eens wordt genoemd.

Het dorp ligt niet ver van het kanaal Gent-Terneuzen en dus zijn de industriële vestigingen die dat met zich meebrengt ook niet ver weg. Tussen het kanaal en het dorp ligt verder nog de drukke R4, de Ring rond Gent. Nu bracht dat gegeven wel mee dat er hele sloten zwaar verkeer door kleine dorpskernen moesten passeren. Die daar vanzelfsprekend niet op berekend waren. Daarom werd er besloten een verkeersknooppunt te bouwen om, zoals het jargon het wil, „de haven te ontsluiten“. Het klaverblad werd een ovaal en zo ontstond een nieuwe rechtstreekse toegangsweg vanaf de R4 naar het industrieterrein „De Nest“.

Het Ovaal van Wippelgem is iets waar je niet naast kan kijken. De reusachtige rotonde heeft dwars op de R4 een doorsnede van 300 meter. In de andere richting is dat 180

Een luchtfoto van het Ovaal van Wippegem.
Foto van het internet. Auteur onbekend.

meter. De banen hebben elk twee rijvakken en een pechstrook. In het midden van het reuze-ei liggen vier bufferbekkens en er zijn ook twee zogenaamde ecotunnels. Er lag al een fietspad naast de R4 en dat is er nog. Maar dat gaat nu met tunneltjes onder het Ovaal door.

Bij de opening van het complex, ruim een jaar later dan gepland, zei Joke Schauvliege, bevoegd voor onder meer de ruimtelijke ordening: „Transport voor het industrie-terrein „De Nest“ zal steeds vaker van die weg gebruik gaan maken, waardoor de om-
liggende dorpskernen een pak minder vrachtverkeer te verwerken zullen krijgen.

Dat moet de veiligheid en de rust in de woonkernen flink ten goede komen.“

Hoera en applaus op alle banken dus? Wel... niet iedereen was onverdeeld gelukkig met het gezwollen proza van de goudvinken die bij het doorknippen van het lintje aanwezig waren. Sommige bewoners die in de weg zaten voor de grootse plannen konden er niet mee lachen. Zoals het spreekwoord het zegt kan je geen omelet bakken zonder eieren te breken. Je zal echter maar één van de eieren zijn. Zoals de reactie van een verjaagd inwoner ter gelegenheid van de lintjesknipperij het stelt:

„Daar zijn we zeer gelukkig mee. Mooie heren zijn dat. We hebben niet eens een uitnodiging gekregen. We zijn wel van onze eigendom verjaagd gelijk een hond, met als troost een aalmoesje om opnieuw te beginnen. We zijn in beroep gegaan en nu 6 jaar later is er nog altijd geen uitspraak van de rechtbank. De vrederechter heeft nog altijd geen tijd gevonden om een beslissing te nemen. Maar om monumenten te plaatsen (twee roestige containers voor het Kluizendok) daar heeft men tijd en duizenden euros voor over. Mooie heren zijn dat daar bij de Vlaamse Overheid. Dank u voor al de miserie die jullie ons hebben aangedaan.“

Of hoe een eitje moet wijken voor een Ei.

Op de lat

Het is maar goed dat de tijd de naam van het dorp geërodeerd heeft tot het huidige Wippegem want ooit moest je op de enveloppen *Wipulingahaim* schrijven. Hetgeen zoveel betekende als “de woonplaats van de Wipulingen”. Ofte „volgelingen van Wipula“. Die laatste moet dan een persoon geweest zijn.

Groot is Wippegem niet. Het heeft wel een kerk, een kasteel en een molen. En, vooral niet te vergeten: een *lattenkoers*. Ik geef grif toe dat een dergelijke wedstrijd voor mij net zo onbekend was als de IJzendijkse duivenloopvlucht. Met dat verschil, dat ik over de lattenkoers wel degelijk informatie vond. Wat met het gebruik in IJzendijke niet het geval was. Hier gaat het erom dat een niet bepaald aantal personen de ene achter de andere plaats neemt op een soort ski's. Lange, platte latten, zeg maar. De voeten worden in lussen gestoken en vervolgens beweegt men zich perfect synchroon voorwaarts. Dat is althans de bedoeling want het klinkt gemakkelijker dan het is. Het schijnt heel wat oefening te vragen voordat een gezelschap zich op deze wijze kan voortbewegen aan een snelheid die in aanmerking komt om deel te nemen aan de jaarlijkse lattenkoers bij het openen van Wippegemkermis.

Aanvankelijk was het inderdaad alleen maar dat: een wedstrijd tussen enkele teams om een bepaalde afstand in een zo kort mogelijke tijd af te leggen. Al heel snel werd het echter een ludiek gebeuren waarbij de lattenlopers zich verkleedden en het geheel een extra feestelijk tintje gaven. Het werd een succes. Er kwamen almaar meer mensen die zingend, roepend, schaterlachend en pinten pakkend latsgewijs van café tot café trokken. Maar pas

op: om reglementair aan de eindmeet te raken moeten de teams onderweg ook nog een aantal vragen oplossen. Bovendien zal het al te abundant genieten van wat de cafés te bieden hebben er allicht ook voor zorgen dat het einde wegens gebrek aan coördinatie helemaal niet gehaald wordt.

Voor de vijftiengste uitgave van het gebeuren wilde men iets bijzonders doen: in het Guinness Book of Records opgenomen worden. Voor die gelegenheid maakte men twee latten van elk 23,5 meter lang. Daarop waren 52 plaatsen voorzien. Aan belangstelling was er geen gebrek. Uiteindelijk werden 25 mannen en 27 vrouwen geselecteerd om het record te vestigen. Iemand gaf het ritme aan en onder het toezicht van een gerechtsdeurwaarder werden 445,390 meter afgewaggeld. En zo mocht Wippelgem mede plaats nemen op de idiotenheuvel van de zinloze prestaties.

Chateau de Wip

Er staat in Wippelgem een groot wit gebouw met een fikse gracht eromheen. Dat is het Kasteel van Wippelgem. Tenminste, nu wordt het zo genoemd maar doorheen de eeuwen kreeg het verschillende benamingen. De oudste vermelding van het goed is al in 1375 terug te vinden. Toen had het domein nog de naam „Ten Hulle“. Het was eigendom van de

Het kasteel van Wippelgem

Gentse patriciër Sander Cante en het was een zogenaamd „landkasteel“. Wat betekende dat het zijn rijkdom haalde uit de omliggende landerijen en boerderijen.

Na veel verkopen, kopen en het heen en weer schuiven van eigendomstitels, kwam het goed in handen van Victor Baron de Crombrugghe de Loringhe. Van toen af werd er gesproken van het „Goed ten Hulle“, met het „Kasteel van Crombrugghe“.

Het gemeentebestuur van Evergem heeft uiteindelijk in 2008 het hele zaakje gekocht.

Het kasteeldomein is 27 hectare groot. Daarvan worden nog steeds ruim de helft gebruikt voor de landbouw.

Sinds 1 mei 2009 is het park toegankelijk voor het publiek en vanaf 1 januari 2010 worden alle huwelijken in Evergem voltrokken in het kasteel.

Kerk of kapel

Het spreekwoord zegt dat je de kerk het best in het midden houdt. In Wippelgem heeft men geen boodschap aan die wijsheid. Daar staat de kerk allesbehalve in het centrum van het dorp. Wel staat ze rechtover het kasteel met een brede, rechte laan tussen de twee.

De kerk in Wippelgem. Onze-Lieve-Vrouw ten Troost. Pal tegenover het kasteel

Het valt dus niet moeilijk te zien dat daar tussen het kasteel en de kerk een oorzakelijk verband bestaat.

In Wippelgem wilde men reeds in 1844 een eigen kerk. De gelovigen in het dorp moesten een uur te voet gaan om aan de destijds dwingende zondagsplicht te voldoen. Dat maakte nogal eens dat een deel van een gezin zich naar de vroegmis begaf, zich nadien naar huis spoedde opdat de andere gezinsleden op tijd zouden zijn voor de hoogmis. Nu zou men toch denken dat de wens van de parochianen redelijk was en spoedig zou ingewilligd worden. Maar nee, hoor. Er was verzet. Met name van de Evergemse pastoor! Zijn motief is me niet bekend maar misschien wou hij geen klandizie verliezen. Allicht een praktische toepassing van de naastenliefde, de vijand beminnen en zo.

Hoe dan ook, het was pas toen de bewuste pastoor zich naar zijn Schepper had begeven en dus op aarde niets meer in de pap had te brokkelen, dat de kerk in Wippelgem er kwam.

Twee adellijke families spanden zich voor de kar. De familie De Neve - De Roden schonk de grond die vlakbij hun eigen kasteel lag. De familie Maertens - Pelckmans zorgde voor de bouw.

Dat alles maakte echter wel dat de kerk op een ongewone plaats stond: in de bossen aan de rand van het dorp. In Evergem, waar men nog steeds niet zo blij was met de nieuwe kerk, sprak men nauwelijks over de kerk van Wippelgem maar wel wat smalend over de Boskapel.

Ze bleven dwars liggen daar in Evergem. De kerk had aanvankelijk de status van proosdij en dat bleef abnormaal lange tijd zo. Pas in 1907 werd ze tot parochiekerk verheven. De kerk is toegewijd aan Onze-Lieve-Vrouw ten Troost en boven de deur staat dan ook een beeld van Maria.

Zelf heb ik het interieur van de kerk niet gezien maar er zou een bijzondere preekstoel uit de 19^e eeuw moeten zijn. Verder twee mooie glasramen van 1899 in het koor, vervaardigd in het atelier van Van Crombrugghe. En twaalf glasramen in het schip van de kerk die in 1932 gemaakt werden in het atelier van Henri Coppejans.

De wind in de zeilen

De Gerardsmolen. Een stenen bergmolen. Binnenkruier.

In 1646 verleende Antonius Triest, bisschop van Gent, aan Jacques de Wulf en Lieven van Vooren de toelating om binnen Evergem-Sint-Baafs een windmolen te bouwen. Ja, zo ging dat destijds. De kerk legde de hand op die levensbelangrijke voorziening en beschikte daar naar eigen goedvinden over. Het malen van graan bracht immers zaad in het bakje.

De molen was, zoals gebruikelijk in die tijd, een houten staakmolen. Het type windmolen dat zonder twijfel het oudste is en dat in Vlaanderen werd uitgevonden. Het bedrijf functioneerde voorbeeldig en zo liet de toenmalige eigenaar er in 1717 een rosmolen bijbouwen. Dat is een molen die door een paard werd in beweging gebracht. Hetgeen maakte dat ook op windstille dagen nog kon gemalen worden.

In 1756 werd de molen verkocht aan Livinus Neyt. Hij zou de stamvader worden van het Evergemse molenaarsgeslacht dat verschillende molens bemaalde. De molen in Wippelgem bleef van toen af voortdurend in handen van de familie Neyt. In 1833 viel het eigendom van de molen toe aan Engelbert en Gerard Neyt. Het was Gerard die, na het

overlijden van zijn broer en na overleg met diens weduwe, besloot om de staakmolen te slopen om op dezelfde plaats een stenen bergmolen te bouwen. Van dan af heette de molen „Gerardsmolen“. Hetgeen tot vandaag nog zo is.

De molen in Wippelgem is bijzonder want het is nog de enige binnenkruier in ons land. Het is meer specifiek een kettingkruier. Dat betekent dat om de kap met het wiekenkruis naar de wind te draaien, te kruien dus, een systeem gebruikt wordt waarbij uit de kap geen spruiten en schoren steken maar dat het draaien van binnenuit wordt gedaan.

De bakstenen voor het bouwen van de Gerardsmolen werden vanuit Langerbrugge per schip aangevoerd tot aan de Bruggravenstroom, waar zij in platte schuiten werden overgeladen. Uiteindelijk werden ze gelost op een aanlegplaats naast de molen.

In 1994 nam de v.z.w. Gerardsmolen het heft in handen. Een eerdere, noodzakelijke restauratie werd zo gebrekkig uitgevoerd dat de molen lange tijd niet te gebruiken was om ermee te malen. De laatste restauratie begon in 2002 en werd ongeveer een jaar later afgerond. Nu is de molen weer volledig maalvaardig en hij wordt op gezette tijden weer in bedrijf gehouden door vrijwillige molenaars.

Burggraven graven

De Burggravenstroom was niet alleen van belang voor het aanvoeren van het baksteen voor de Gerardmolen. De waterloop was van economisch belang voor de stad Gent want het was voor die stad, naast de Schelde, de enige toegang tot de zee.

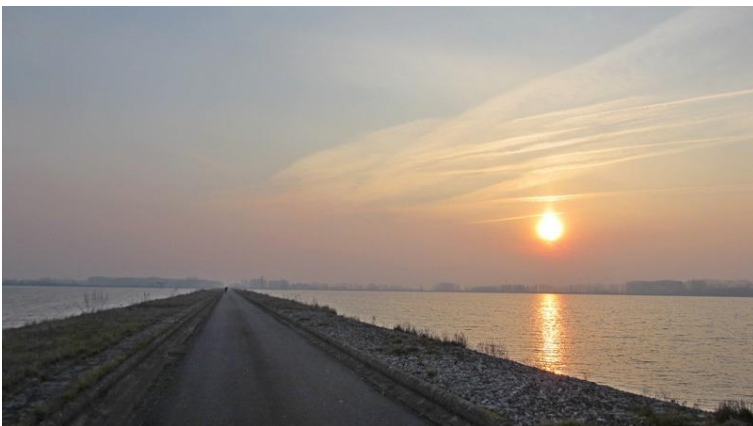
De Burggravenstroom, „Le Torrent des Châtelains“, kwam bij Boekhoute en Assenede uit in de Braakman. Hetgeen een zeearm was van de Honte, de vroegere benaming voor de Westerschelde. Een derde vertakking stond in verbinding met een oude arm van de Durme. Deze laatste rivier wordt vandaag in de streek nog altijd aangeduid als de Kale. De Burggravenstroom had in Kluizen tot slot ook een vertakking die via het Leiken in Sleidinge naar Lembeke en tot in Kaprijke liep. Daar waren destijds gegronde redenen voor. Kaprijke en Lembeke hadden in de middeleeuwen, dus in 13^e en 14^e eeuw, een bloeiende lakennijverheid. De waterloop werd dan bevaren door schuiten of bargieën (barges) geladen met goederen zoals laken, groeninge appels, hout, turf en zout. Merkwaardig is dat het zout gewonnen werd door het verbranden van turf. Die goederen werden naar Gent gebracht. Waarschijnlijk werd Le Torrent des Châtelains gegraven om een verbinding te maken tussen het Gravensteen in Gent en de Hoge Wal te Ertvelde. Die Hoge Wal was een zogenaamd mottekasteel. Restanten ervan zijn nog steeds zichtbaar. De gemeente Evergem heeft de motte, in 1994 als monument geklasseerd.

Het spreekt voor zich dat men voor de aanleg van de Burggravenstroom de kortst mogelijke weg wilde gebruiken want via de Schipgracht langsheen de Durme was dat nogal ingewikkeld door de vele kronkels in het traject. Dus kwam er de kortere weg: de Burggravenstroom.

De inwoners van Kluizen hebben als spotnaam „Goortrekkers“. Dat „goor“ duidt op een waterig moeras. Daarvan waren er hier nog niet zo lang geleden wel heel wat. Maar het „trekken“ had waarschijnlijk te maken met de manier waarop de platboomd boten, de „bargieën“ werden voortbewogen. Ze werden door mens of dier getrokken. Bij een eerdere wandeling kwam al eens het „Bellebargiebos“ ter sprake. Het was een bos waar de Burggravenstroom doorheen liep en in de tijd dat het kanaal druk in gebruik was, hing bij de grens van het bos een bel. Een schipper moest daar aanbellen om de boottrekkers te verwittigen dat er werk aan de winkel was.

Veel water

Kluizen had dus heel veel waterzieke gronden waar nagenoeg niets mee aan te vangen was. Maar daarin is verandering gekomen. Al was er nogal wat werk mee gemoeid voor het zover was.

De gigantisch grote waterspaarbekkens in Kluizen

Een belangrijk deel van de wandeling ging door een gebied dat normaal niet toegankelijk is voor het publiek. Maar mits het tonen van een geldig inschrijvingsbewijs mochten de wandelaars dit keer langs en doorheen de waterspaarbekkens van Kluizen. Voorwaar geen kleinigheden!

In 1974 werd in Kluizen een eerste waterspaarbekken aangelegd dat een oppervlakte had van 55 hectare. Bijzonder is wel dat men daar-

voor geen gigantische kuil heeft gegraven maar in tegendeel rondom zeer hoge dijken heeft aangelegd. Binnen die dijken werd dan het water verzameld en er werd een station voor de waterzuivering gebouwd. Het zal duidelijk zijn dat men hiermee de drinkwatervoorziening op het oog had. Het had evenwel nog als gunstig zij-effect dat door al dat pompen wat daar gedaan werd, de grondwaterspiegel in de waterzieke gebieden flink daalde. En

dus werden die gronden droger en bruikbaar voor iets anders dan om er naar te kijken. In 1996 werd nog een tweede bekken gebouwd en ingeschakeld in het geheel.

Dat wordt allemaal beheerd door wat tot voor kort de Vlaamse Maatschappij voor Watervoorziening (VMW) werd genoemd. Nu willen ze aangesproken worden met „De Watergroep“. Waarschijnlijk heeft men om tot die naam te komen lang moeten nadenken.

Vanuit het waterproductiecentrum van Kluizen levert De Watergroep drinkwater aan een groot deel van Noord-Oost-Vlaanderen, van het Meetjesland tot zelfs in het Waasland toe. Het productiecentrum van Kluizen kan tot 60 miljoen liter drinkwater per dag produceren. Dat allemaal uitsluitend op basis van oppervlaktewater.

De productiecapaciteit was in het begin 40 000 kubieke meter drinkwater per dag. In 2007 werd een bijkomend productiecentrum actief en daarbij steeg de capaciteit tot die indrukwekkende 60 miljoen liter per dag. Er bestaan plannen die het mogelijk zouden maken om tot 80 000 kubieke meter per dag te komen.

De spaarbekkens hebben een gezamenlijke inhoud van 10,9 miljoen kubieke meter. Het is een grote plas. Een zeer grote. Het oppervlaktewater dat daarin wordt opgeslagen, is afkomstig van een waterwingebied van niet minder dan 25 000 hectare groot. Het omvat de wateringen Burggravenstroom, Kale en Meirebeek, een deel van de watering Lovendegem-Zomergem en het bekken van de Poekebeek.

De Burggravenstroom heeft dus nog altijd belang. Al is het dan zo dat grote stukken ervan eenvoudigweg niet meer bestaan. In Kluizen werd de stroom op bepaalde plaatsen gedempt of onderbroken. Maar desondanks...

De Stelling

Tijdens de wandeling kwamen hier en daar oude bunkers in het zicht. Bij nader inzien stonden die zelfs op regelmatige afstanden van elkaar en in een op het oog rechte lijn. Het was duidelijk dat ze eens een plaats hadden in een bepaalde militaire strategie en dat ze niet zomaar ergens in de velden waren neergekwakt.

Eén van de onveranderlijk lelijke bunkers van de voormalige Hollandstelling

Soals bekend bleef Nederland in de Eerste Wereldoorlog neutraal. Ondanks dit feit en ondanks dat de Nederlandse koninklijke familie door familiale banden aan der Kaiser was gelinkt, vertrouwden de Duitse militaire strategen de zaak toch niet

helemaal. Ze wilden voorbereid zijn op de mogelijkheid dat een andere mogendheid dan Nederland via het grondgebied van dat land een inval zou wagen in België. En zo werd een hele verdedigingslinie uitgebouwd: de Hollandstelling (die ook de Hollandlinie of, in het Duits, Hollandstellung werd genoemd). Met de bouw van de Hollandstelling werd begonnen in de herfst van 1916.

De linie liep vanaf het Zwin tot in Vrasene. Van in die laatste plaats kon dan een groot gebied onder water gezet worden door de Schelde. Wanneer de nood zich voordeed. Alles bijeen had deze linie een lengte van meer dan 75 kilometer. Voorbij Vrasene sloot de linie ook aan op de fortengordel rond Antwerpen.

Er waren honderden bunkers nodig om dat voor mekaar te krijgen. Bijzonder is wel dat voor de bouw gewapend beton werd gebruikt. Waarschijnlijk was het de eerste toepassing van dat bouw materiaal in de bunkerbouw.

Er waren honderden bunkers nodig om dat voor mekaar te krijgen. Bijzonder is wel dat voor de bouw gewapend beton werd gebruikt. Waarschijnlijk was het de eerste toepassing van dat bouw materiaal in de bunkerbouw.

Mia Chérie

Het nabije Ertvelde lag ook even op onze weg. Het is een dorpsnaam die je in Vlaanderen niet kan te berde brengen zonder dat je bij de meest illustere ex-inwoner terecht komt:

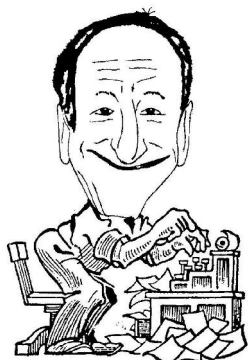
Eduard René Van De Walle, alias *Eddy Wally*, alias „The Voice of Europe“. De vertolker van onvergetelijke lyrische kunstwerken als „Chérie“, „Als Marktkramer ben ik geboren“ en „Ik spring uit een vliegtuig“. Dat laatste heeft hij, voor zover ik weet nooit gedaan. Niet met, noch zonder valscherf. Maar marktkramer was hij wel degelijk. Verkoper van lederwaren op openbare markten.

De man is nu in slechten doen doordat hij in 2011 een hersenbloeding kreeg en gedeeltelijk verlamd bleef. Bovendien overleed kort geleden zijn echtgenote.

In zijn glorie, die opmerkelijk lang duurde, was Eddy Wally zo ongeveer het schoolvoorbeeld van de Bekende Vlaming. Hij heeft een groot deel van zijn bekendheid te danken aan de hilariteit of de spot die door zijn excentrieke gedrag en uitspraken veroorzaakt werden. Hij kleepte zich graag in glitterkostuums zoals Liberace of in een wit kostuum met een dito hoed. Het kon ook een rode hoed zijn maar dan werd het beeld gecompliceerd met een roze zonnebril. Hij gedroeg zich consequent als een wat onnozele maar onverstoorbare optimist. Zijn typische stopwoorden „ghewêldigh“, „wauw“ en „onvoorstelbaar“, plus zijn rare manier van praten die een beetje een karikatuur van het „Ollands“ was, werden dankbaar door allerlei komieken geïmiteerd.

Wippelgem kon in dezen niet achterblijven. Daar ontstond in 1962 ene Luc De Vos. Ook al een Vlaams zanger. Samen met de rockgroep Gorki munt hij uit in drenzerig gejeengel tegen een achtergrond van mechanisch gedreun en geloei. Zijn belangrijkste hit was „Mia“. Jarenlang kwam het nummer als eerste in de top honderd die bij het eindejaar werd opgevoerd op een nationale radiozender. Ik kan het niet helpen maar zijn akoestische vervuiling doet me denken aan lang vervlogen winteravonden wanneer mijn vader zijn voeten warmde aan de roodgloeiende „pot“ van de plattebuiskachel. De Leuvense stoof, zeggend. Het rook dan naar schroeivende wol en zweetvoeten...

Verdorie, nu heb ik het alwêér!

© 2013
Michel Christiaens

